<https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.03.019>
УДК 336.025:339

О.В. ПЛОТНИКОВ, д-р екон. наук, проф.,
проф. н. с. сектору міжнародних фінансових досліджень,
Заслужений економіст України,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна,
e-mail: oleksiy.plotnikov@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8542-1012>

РОЗВИТОК ПРОТИРІЧ КРАЇН «ВЕЛИКОЇ СІМКИ» В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто питання розвитку протиріч країн «Великої сімки». Досліджено фінансову глобалізацію в аспекті світового розвитку. Окреслено впливи протиріч країн «Великої сімки» на економічний розвиток України.

Ключові слова: країни «Великої сімки»; фінансова глобалізація; економічний розвиток України.

Визначення проблематики розвитку сучасних розвинутих економік світу створюють необхідні умови для їх спільної характеристики. Країни «Великої сімки» виступають як потужний локомотив світового розвитку, а в останнє десятиріччя і як генератор різного роду політичних і економічних протиріч [1].

Розвиток світових економічних і політичних процесів підштовхує розмежування між заможними і бідними країнами. Це призводить до зменшення кількості центрів економічної та політичної могутності у світі та їх певної стабілізації. Беручи до уваги процеси загальної глобалізації з їх усіма перевагами та недоліками, наголосимо на їх основній складовій — фінансовій глобалізації. Це явище є досить новим з точки зору розвитку людства, і західні фахівці відносять його зародження до 1960-х років, коли почався активний розвиток торгівлі, міграції та руху капіталу [2; 3]. До того ж, усі ці процеси найрізноманітнішим чином впливають на економічний розвиток України.

Отже, **мета статті** — розкрити особливості розвитку протиріч країн «Великої сімки» в умовах фінансової глобалізації та впливів таких процесів на економічний розвиток України.

Ц и т у в а н н я: Плотников О.В. Розвиток протиріч країн «Великої сімки» в контексті фінансової глобалізації. Економіка України. 2020. № 3. С. 19—25. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.03.019>.

Дослідження розвитку протиріч країн «Великої сімки» має безперечне значення не лише для окреслення проблематики наймогутніших країн світу, а й для аналізу інших пов'язаних проблем — конструктивних чи деструктивних процесів в ЄС, формування фінансових центрів та використання санкційних важелів впливу у світі тощо¹. У свою чергу, вітчизняна наукова думка активно звертається до проблем фінансової глобалізації [3, с. 809—810].

Протиріччя країн «Великої сімки» є не тільки традиційними, вони постійно розвиваються, поширюються та поглиблюються. Якщо раніше можна було говорити про протиріччя між США, європейськими країнами — членами «Великої сімки» та Японією, то нині європейські проблеми також стали вкрай важливими. Ідеться про перспективи і наслідки Brexit, його вплив на країни ЄС. Відповідно, Велика Британія виступає як ініціатор деструктивних процесів у Євросоюзі, що не може не вплинути на її місце і роль у «Великій сімці».

Крім того, зберігаються традиційні протиріччя між Великою Британією, Францією та Італією як європейськими країнами — членами «Великої сімки». Також у наявності протиріччя між Японією, США та європейськими країнами — членами «Великої сімки». Коріння цих суперечностей мають походження ще з традиційних історичних економічних центрів впливу «США — Європа — Японія». Нарешті, можна говорити і про протиріччя між Канадою і США, незважаючи на їх економічну і політичну близькість.

Така багатосторонність протиріч країн «Великої сімки», серед іншого, зумовлює і темпи економічного зростання в глобальному і регіональному аспектах. За даними Світового банку², у 2019 р. темпи зростання світової економіки, згідно з прогнозами, мали сповільнитися відчутніше, ніж очікувалося раніше, — до 2,6%, а потім, у 2020 р. вони трохи підвищаться і становитимуть 2,7%. Темпи зростання економік країн з ринками, що формуються, і країн, що розвиваються, у 2020 р., як очікується, стабілізуються, оскільки період фінансових труднощів у деяких з них буде подолано, проте економічна динаміка залишиться млявою.

У групі країн з розвинутою економікою, особливо із зони євро, економічне зростання у 2019 р. сповільнилося внаслідок скорочення експорту та інвестицій. Темпи зростання економіки США у 2019 р., за прогнозами 2019 р., трохи знизяться — до 2,5%, а у 2020 р. сповільняться до 1,7%. У зоні євро темпи економічного зростання у 2020—2021 рр., як передбачається, коливатимуться навколо позначки 1,4%: слабкість торгівлі й внутрішнього попиту негативно позначиться на економічній активності, незважаючи на продовження її підтримки засобами грошово-кредитної політики.

У країнах з ринками, що формуються, і країнах, що розвиваються, темпи економічного зростання у 2019 р., за прогнозами, зробленими ще на середину 2019 р., мали досягти найнижчої за чотири роки позначки — 4%, а

¹ У цій статті ми не порушуємо питання нового розширення «Великої сімки» до восьми, включення/виключення Російської Федерації, санкцій тощо.

² Global Growth to Weaken to 2.6% in 2019, Substantial Risks Seen / The World Bank // Press Release. — 2019. — June 4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/06/04/global-growth-to-weaken-to-26-in-2019-substantial-risks-seen>.

потім, у 2020 р., продемонструвати зростання до 4,6%. У даний час економіки ряду країн долають наслідки фінансових потрясінь і політичної невизначеності. Очікувалось, що негативний вплив цих факторів зійде нанівець, а зростання світової торгівлі до певної міри відновиться (табл.)

Фінансова глобалізація розвивається у світі дуже активно. Вона відображає рух фінансових ресурсів за межами державних кордонів і охоплює сукупність відносин, пов'язаних з формуванням, акумулюванням та використанням фінансових ресурсів, незважаючи на існування державних кордонів. Навіть сучасні критичні погляди щодо глобалізації [4] не зменшують її прояви та значення.

Фінансова глобалізація є багатогранним процесом, який як позитивно, так і негативно впливає на розвиток людства. Причому і фінансова, і загальна глобалізація справляють неоднозначний (позитивний чи негативний) вплив на різні країни, залежно від ступеня їх економічної розвинутої та політичної ваги у світі.

У межах фінансової глобалізації інформаційні технології, знижуючи до мінімуму витрати на здійснення конкретних операцій і ціну входу на глобальні фінансові ринки, знищують ці перешкоди, усуваючи тим самим і перешкоди для будь-якого, хоч скільки-небудь стійкого, розділу цих ринків.

Формування єдиних загальносвітових ринків у фінансовій сфері ставить на порядок денний питання про виникнення глобальних монополій як наслідок фінансової глобалізації. Остання має певні небезпеки як для розвинутих країн, так і для країн з невисоким рівнем економічного розвитку. Це, по-перше, небезпека глобальних фінансових криз; по-друге, небезпека підризу суверенітету країн з невисоким рівнем розвитку через їх боргову та іншу фінансову залежність; по-третє, розрив у рівнях фінансового і в цілому економічного розвитку окремих країн; по-четверте, фінансове підпорядкування країн з невисоким рівнем розвитку з боку розвинутих країн; по-п'яте, фінансіалізація культурних та інших нематеріальних цінностей. Ці небезпеки є досить серйозними в глобальному аспекті.

Фінансова глобалізація характеризується кількома напрямками, що дозволяють як поєднати національні особливості окремих країн, отже, стерти бар'єри між ними, так і навпаки — підкреслити саме національні особливос-

Економічне зростання у 2015—2018 рр. і прогноз до 2021 р. (%)

Групи країн	Роки						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Світ у цілому	2,9	2,6	3,1	3,0	2,6	2,7	2,8
Країни з розвинутою економікою	2,3	1,7	2,3	2,1	1,7	1,5	1,5
Країни з ринками, що формуються, та країни, що розвиваються	3,8	4,1	4,5	4,3	4,0	4,6	4,6

Джерело: Global Outlook. Weak Momentum, Heightened Risks. Ch.1 // Global economic prospects. — 2019. — June. — Р. 4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pubdocs.worldbank.org/en/308981560187921635/211398-Ch01.pdf>.

ті країн і регіонів. Ідеться про використання єдиних фінансових інструментів як засіб уніфікації економічного розвитку; формування фінансових центрів у процесі цивілізаційного розвитку; можливості використання Україною негативів та позитивів фінансової глобалізації.

Уся сукупність економічних відносин, яка пов'язана з фінансовою глобалізацією — формуванням, рухом та використанням фінансових ресурсів за межами національних кордонів держав, — має досить жорсткі уніфіковані правила розвитку. При цьому вжиття інструментів формування фінансових ресурсів, їх руху та використання відкидає будь-які національні особливості й робить їх однаковими незалежно від регіональних, країнових, релігійних та інших особливостей. Отже, усе, що може залишатись особливого, не є принциповим для фінансової глобалізації. Національні та інші нюанси, пов'язані інструментами формування, руху та використання фінансових ресурсів, можуть зберігатися на рівні напівофіційному або тіньовому.

Пожвавлення світової економіки, яке відмічається сьогодні, не має одногозначного впливу на Україну. Серед позитивів можна назвати те, що тією чи іншою мірою західний капітал працюватиме з Україною, хоча умови і принципи такої роботи, природно, зазнають змін. До негативів можна віднести історичні умови такого поживлення — нині країни Заходу більше зациклені «на собі», а не на пошуку можливостей роботи з ризикованими ринками, до яких належить і Україна. У будь-якому випадку Україна не може і не відіграватиме провідної ролі в процесі розподілу економічного впливу у світі. Усе, що ми можемо, — знайти своє оптимальне місце з тим, щоб мінімізувати негативні впливи фінансової глобалізації на своє майбутнє.

Дії США як фактично єдиної наддержави в рамках фінансової глобалізації дозволяють їм захопити ініціативу і самостійно обирати час, сферу і характер конкурентної боротьби, що в результаті надає їм перевагу. З точки зору конкуренції з країнами Західної Європи, вони мають певні переваги. При першому розгляді перспектив такої конкуренції, заснованому на порівнянні наявних запасів ресурсів, переважними, безумовно, вбачаються шанси Європи. Однак зіставлення в динаміці, з урахуванням різного рівня витрат, зростаючої ролі найсучасніших технологій і фактично природної монополії США на володіння ними та їх розвиток, примушує в довгостроковій перспективі зробити висновок на користь США.

Конкуренція між США і зоною євро може мати відчутні негативні наслідки не тільки в рамках фінансової глобалізації, а й у більш широкому сенсі. При цьому можлива втрата або принаймні консервація найбільш передових технологій: у разі перемоги єврозони — через те, що вона традиційно має проблеми з їх створенням, а в разі перемоги США — через різке стиснення ринків продажу і реалізації цих технологій, що послабить стимули до їх розробки і зменшить ресурси, що залучаються на дані цілі.

З точки зору фінансової глобалізації Україна не є країною з прогресивним рухом загальноекономічних і безпосередньо фінансових процесів. Більше того, з огляду на динаміку та основні характеристики сучасного світу, Україна перебуває на узбіччі світових фінансових процесів. Якщо врахувати те, що перспектив вступу до зони євро в будь-якій перспективі у нас немає, країні залишається знайти своє місце в конкурентній боротьбі між США та

зоною євро або, принаймні, спробувати пом'якшити її вплив на власний економічний і політичний розвиток.

Усе це повною мірою характеризує фінансову глобалізацію. Відомий досить широкий перелік проблем, характерних для національної фінансової сфери. Тут і питання вибору структури валютних резервів країни, і створення необхідної фінансової інфраструктури, і виконання нескладних умов для заохочення іноземних інвестицій. Потоки фінансових ресурсів просто оминають Україну, використовуючи так би мовити добре відомі обхідні шляхи.

Україні, враховуючи всю складність зовнішніх чинників і зовнішню залежність, важко знайти своє місце у площині протиріч «Великої сімки». Бажання підтримувати однаково рівні відносини з усіма її членами не дозволяє грати на їх протиріччях для задоволення національних інтересів.

За даними Світового банку³, темпи зростання економіки регіону, до якого належить Україна, зможуть прискоритись у 2020 р. до 2,7% тільки завдяки відновленню турецької економіки після різкого спаду. Показники зростання економіки регіону без урахування Туреччини, за прогнозами, становитимуть у 2020 р. 2,6% і виявляться дещо вищими, ніж у попередньому (2,4%), за рахунок зростання внутрішнього попиту і незначного стримуючого ефекту реального чистого експорту. В економіці деяких найбільших країн Центральної Європи у 2020 р. почнеться ослаблення ефекту від заходів бюджетного стимулювання і викликаной ними активізації внутрішнього споживання; водночас у Східній Європі очікується незначне підвищення темпів зростання економіки до 2,7%, а в Центральній Азії — помірне уповільнення до 4%. У країнах Західних Балкан економічне зростання, за прогнозами, прискориться у 2020 р. до 3,8%.

Слабкий рівень інтегрованості України в міжнародні економічні відносини виступає своєрідним бар'єром для поширення негативних наслідків кризових явищ і потрясінь у світі. І в цілому проблеми інтеграції України, і міжнародні економічні відносини мають досить особливу внутрішню сторону. Досить торкнутись однієї із складових проблем інтеграції в міжнародні економічні відносини — ступеня зрілості фінансового ринку. Розвинутість фінансового ринку на національному рівні є необхідною умовою для розвитку інтеграційних процесів у ринок світовий. Так, зокрема, загальновідомий показник ринкової капіталізації внутрішнього ринку дозволяє не тільки давати оцінки конкретним ринковим секторам, а й використовувати динаміку цих показників при відносинах з іноземними кредиторами — як міжнародними фінансово-кредитними установами, так і приватними інвесторами. Те саме можна сказати і про формування та динаміку розвитку національного фондового індексу.

Традиційними є труднощі із залученням в Україну іноземних інвестицій. Навіть незважаючи на наслідки наведених подій, сфера залучення іноземних інвестицій є вкрай уразливою в Україні. Існуючий стан справ у цьому питанні не дозволяє говорити про ефективність надходження іноземного капіталу. Оцінюючи ситуацію із його залученням, слід зазначити,

³ Там же.

що загальна маса іноземних інвестицій в Україну, що була нагромаджена протягом останніх років, є мізерною.

З огляду на показники соціальної статистики, а також рейтинги різних міжнародних організацій, ставлення до держави не може швидко змінитись. Україна ще довго матиме у світі імідж ризикової держави з непередбачуваним розгортанням політичної та економічної ситуації.

На жаль, процес трансформації в Україні затягнувся: при її порівнянні з країнами Центральної та Східної Європи видно, що зазвичай останні мають зовсім інші — набагато позитивніші — економічні показники. Це стосується і того, як розвивається їх національний капітал, і як вони працюють з іноземними інвестиціями. Україна ж усе ще шукає свій шлях переходу на рейки ефективного ринкового розвитку. Крім того, вона продовжує закріплюватись як об'єкт, а не як суб'єкт міжнародних політичних та економічних відносин, що також не дозволяє використовувати в національних інтересах протиріччя країн «Великої сімки». Проте зауважимо, що можливості використання досвіду інших країн є вкрай важливими для України як для визначення свого місця у світі, так і для максимального використання позитивних впливів фінансової глобалізації та мінімізації негативних.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розвиток протиріч країн «Великої сімки» в контексті фінансової глобалізації дозволяє зробити певні узагальнення.

Світові економічні та політичні процеси вносять відчутні зміни в практику протиріч країн «Великої сімки». Такі протиріччя не залишаються незмінними, а трансформуються залежно від економічних і політичних процесів. Традиційні протиріччя в трикутнику «США — Японія — Європа» розвиваються, і нині велику увагу привертають протиріччя саме європейських країн — членів «Великої сімки». Історичні економічні центри впливу «США — Японія — Європа» дають різноманітну та багатоваріантну картину розвитку самих протиріч. Для подальшого наукового пошуку досить цікавими є протиріччя між Канадою і США, навіть у умовах їх економічної та політичної близькості.

За допомогою фінансової глобалізації здійснюється вирівнювання розвитку окремих країн і регіонів. Це відбувається більшою мірою в межах причетності чи непричетності до центрів економічного і політичного впливу. Також можна відзначити роль глобалізації як певного важеля, який, з одного боку, «підтягує» рівень розвитку країн до певних «середніх показників» залежно від центрів фінансового впливу, а з іншого — досить жорстко стримує країни від надмірного руху вперед і переходу до більш високорозвинутої групи.

На даному етапі розвитку протиріччя між країнами «Великої сімки» не дають можливостей для їх використання Україною на свою користь. Це пов'язано зі складнощами зовнішніх чинників і зовнішньою залежністю країни. Економічна і політична необхідність підтримувати позитивні відносини з усіма країнами «Великої сімки» не дозволяє використовувати протиріччя між ними для досягнення власних цілей. Подальшого дослідження потребує питання ролі України у світі, з огляду на те, що вона продовжує закріплюватись як об'єкт, а не як суб'єкт міжнародних економічних і політичних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Раскол в «Большой семерке»: договориться с Трампом не удалось // BBC News. — 2018. — 9 июня [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.bbc.com/russian/news-44411081>.
2. Hanson J.A., Honohan P., Majnoni G. Globalization and National Financial Systems: Issues of Integration and Size / Globalization and National Financial Systems. — Washington D.C., New York : The World Bank, Oxford University Press, 2003. — 296 p.
3. Плотніков О., Білорус О. Фінансова глобалізація / Економічна енциклопедія ; [відп. ред. С.В. Мочерний]. — У 3 т. — Т. 3. — К. : Академія, 2002. — 952 с.
4. Is this the era of slowbalisation? // The Economist. — 2019. — January 24 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.economist.com/podcasts/2019/01/24/is-this-the-era-of-slowbalisation>.

Стаття надійшла 11.02.2020

REFERENCES

1. Split in the G7: negotiating with Trump failed. *BBC News*, June 9, 2018, available at: <https://www.bbc.com/russian/news-44411081> [in Russian].
2. Hanson J.A., Honohan P., Majnoni G. Globalization and National Financial Systems: Issues of Integration and Size, in: *Globalization and National Financial Systems*. Washington D.C., New York, The World Bank, Oxford University Press, 2003.
3. Plotnikov O., Bilorus O. Financial Globalization, in: *Encyclopedia of Economy*. S.V. Mochernyi (Ed.). Vol. 3. Kyiv, Academia, 2002 [in Ukrainian].
4. Is this the era of slowbalisation? *The Economist*, January 24, 2019, available at: <https://www.economist.com/podcasts/2019/01/24/is-this-the-era-of-slowbalisation>.

Received on February 11, 2020

Oleksiy Plotnikov, Dr. Sci. (Econ.), Professor,
Leading Researcher of the Sector of International Financial Research,
Honored Economist of Ukraine,
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine,
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

DEVELOPMENT OF CONTRADICTIONS BETWEEN THE G7 COUNTRIES IN THE CONTEXT OF FINANCIAL GLOBALIZATION

Financial globalization in the aspect of world development is investigated, the issues of intensification of contradictions between the G7 countries are considered, their effects on the economic development of Ukraine are determined. In particular, it is shown that the contradictions between the G7 countries are not only traditional, but they are constantly evolving, spreading and deepening. Earlier it was relevant to discuss the contradictions between the US, European countries — G7 members and Japan, but nowadays European problems have also become extremely important. In addition, there are traditional contradictions between them, Japan and the US.

It is determined that financial globalization serves as a lever that stimulates the process of equalizing the development of individual countries, but within the scope of involvement or non-involvement in centers of economic influence. It is stated that it is difficult for Ukraine to find its place in the context of the contradictions of the G7, given the complexity of external factors and external dependence. The desire to maintain equal relations with all G7 countries does not allow playing on their contradictions for the satisfaction of national interests. Ukraine continues to establish itself as an object, not as a subject of international political and economic relations, which also makes it impossible to use the contradictions between the G7 countries in national interests.

Keywords: *G7 countries; financial globalization; economical development of Ukraine.*